

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

מידת הענוה

עיון בפרשת השבוע על פי המהר"ל

נתיבות עולם ב', נתיב הענוה א'

בספר משלי (כ"ב) עקב ענוה יראת ה' וגו', שלמה המלך אמר כי בעל ענוה שהוא משפיל עצמו אי אפשר שלא יהיה בעל יראה, כי בעל ענוה מכיר שפלתו ולפיכך הוא ירא מן השם יתב', והוא הפך בעל הגאווה אשר בעל הגאווה אומר מי לי בשמים ואינו משפיל עצמו לפני השם יתב'. וזהו עקב ענוה יראת ה', ר"ל כי נמשך אחר הענוה היראה כמו שנמשך העקב אחר הגוף כך נמשך היראה אחר הענוה. ובמדרש (שהש"ר פ"א) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה עונה עקב לסילותה, מה שעשתה החכמה עטרה לראשה שנא' ראשית חכמה יראת ה' עשתה ענוה עקב לסילותה שנא' עקב ענוה יראת ה' ע"כ. וביאור דבר זה, כי ע"י החכמה האדם מגיע ליראת שמים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ב) אין ע"ה חסיד ואין בור ירא חטא, שמוזה תראה כי החכמה היא מדרגה ומעלה עליונה שעל ידה מגיע האדם ליראת שמים, כי על ידי החכמה מכיר האדם את עלתו וירא מפניו ודבר זה אין צריך ראייה. ופי' ראשית חכמה יראת ה', ר"ל כי יראת השם ראש לחכמה, שמן החכמה מגיע אל המדרגה שהיא יותר עליונה מן החכמה דהיינו יראת השם יתב' שהוא ראשית וראש על החכמה. והיראה הוא עקב לענוה כלומר כאשר הוא בעל ענוה אי אפשר שלא יהיה ירא שמים, לא כמו החכמה שאפשר שיהיה חכם ולא יהיה ירא אלהים. כמו שתמצא יש בני אדם שיש בהם חכמה ואין בהן יראת שמים, ואם שודאי החכמה הכנה שעל ידה מגיע אל יראת השם כמו שאמר ראשית חכמה יראת השם, מכל מקום אינו דבר מוכרח ודאי כי החכמה היא הכנה וסולם שעל ידה מגיע אל יראת השם, מ"מ אפשר שיסאר עומד בסולם ולא יגיע למעלת היראה, אבל כאשר האדם בעל ענוה והוא משפיל עצמו א"כ בודאי משפיל עצמו כנגד בוראו מכיר בפחיתות שלו וזהו עצם היראה כאשר מכיר עצם שפלתו, וזה פירושו לפי פשוטו עקב ענוה יראת

השם, כלומר שדבר זה הוא בודאי כאשר הוא בעל ענוה שהוא ירא הש"י, כי בעל ענוה משפיל עצמו לפני כל ואיך לא ישפיל עצמו לפני השם יתב'. ... אמנם יש לך להבין מה שאמר הכתוב עקב ענוה יראת ה' ומה שאמרו מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסילותה, מן הדברים אשר אמרנו, כי ההפרש אשר יש בין הענוה ובין היראה כי כאשר האדם בעל ענוה מתדמה ליוצרו ברוך הוא, וכמו שאמרו ז"ל (סוטה ה', א') לעולם ילמוד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל ההרים הגבוהי' והשרה שכינתו על הר סיני, ומפני כי מדת השם יתב' שאתו היא הענוה וזו המדה היא עצמית אליו יותר מכל וכמו שיתבאר ולפיכך בעל ענוה הוא מתלבש במדת בוראו, ובודאי דבר זה יותר גדול שמדת היראה שהוא ירא השם יתב' משפיל עצמו לפניו ואין בדבר זה התדמות כלל, רק שמכיר שהוא עלתו ית'. ועל זה אמר מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסילותה, כי יראת שמים שהוא יותר גדול מן החכמה והוא קטן מן הענוה כי בעל הענוה מצד שיש בו מדעת קונו יש לו מעלה יותר וזהו יותר מן יראת השם, כי בעל ירא שמים מצד שהוא עלול אל השם יתברך שהוא העלה יש לו דביקות עם העלה. ולכך ענוה יותר גדולה מן יראת השם, כי יש לבעל ענוה התדמות למדת יוצרו כמו שהתבאר בפר"ק דסוטה (ה', א') אני את דכא כלומר, כי השם יתב' משרה שכינתו עם בעל ענוה ובא אצלו להיות עמו שהרי הניח הש"י כל ההרים הגבוהים והשרה שכינתו על הר סיני ולא הגביה הר סיני, ודבר זה כי יש לו לבעל ענוה ממדת קונו והדומים נמצאו יחד כמו שהתבא' בנתיב האהבה ע"ש, ואין זה אצל יראת ה', והדברים האלו עמוקים מאוד:

ובפרק בתרא דמגילה (ל"א, א') א"ר יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ... רבי יוחנן בא לומר כי הענוה היא עצם

הגדולה והיא הגדולה על כל הגדולות עד שאין גדולה למעלה, ואם לא כן לא היה נמצא בכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם נמצאת הענוה, אבל מפני שכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא הענוה מזה תדע כי הענוה היא הגדולה על כל הגדולות. וזה כי בעל הענוה לא יוגדר ולא יוגבל כלל, ודבר זה מורה על הפשיטות הגמור שהוא פשוט והפשוט הגמור לא מוגבל. לפיכך אחר שזכר הכתוב גדולת השם יתב', אמר כי הגדולה על כל הגדולות הוא ענותנותו שהוא הפשיטות הגמור שהרי הוא עושה משפט יתום ואלמנה, וזהו מצד הפשיטות שבו שלא יוגדר להיות עושה משפט לגדול ולא לקטן אבל עושה משפט אל הכל בשוה וזהו הפשיטות הגמור, ודבר זה היא המעלה העליונה על הכל. ויש לך לדעת כי שם רם לא שייך לומר רק שהוא רם מן התחתונים או רם מן העליונים, מ"מ יש לו צרוף מה, שאתה אומר שהוא רם מן התחתונים או רם מן העליונים ויש כאן צירוף לאחר, ואין זה הטבח שהוא יותר עליון על כל. אך מה שנותן לו הענוה שהוא ית' משגיח בשפלים, ומה שהוא משגיח בשפלים מורה זה שהוא פשוט בתכלית הפשיטות והפשיטות הוא מעלה על כל, כי הפשוט בתכלית הפשיטות הוא ראשון אל הכל. ויותר מזה כי הפשוט לא יוגדר ולכך אין לו קץ ותכלית כי לא יוגבל, ומפני כך כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא הענוה שהענוה הוא יותר מעלה עוד על הכל, וכבר ביארנו זה במקום אחר. ומעתה מדת הענוה הוא עוד יותר על גדולתו כי הגדולה במה שהוא רם ונשא שוכן עד אין בזה שהוא כולל הכל, אבל במה שהוא בעל ענוה זהו בשביל שהוא פשוט בתכלית הפשיטות ובוזה שהוא פשוט כולל הכל, וכן אצל האדם המדה הזאת היא עליונה, והרי הדברים האלו מבוארים: